

ЮРИДИЧНИЙ КОНСАЛТИНГОВИЙ АЛЬЯНС (ЮКА)

LEGAL CONSULTING ALLIANCE (LCA)

ЄДПРОУ 35892498 Рахунок UA173510050000026002879175497 у АТ «Укрсиббанк»

Адреса: 03141, місто Київ, вул. Солом'янська, буд. 35, кв. 24

email: u.k.a@ukr.net

Постачальник: Товариство з обмеженою відповідальністю «Юридичний консалтинговий альянс» ЄДПРОУ 35892498, Тел. (096) 718-81-10
Рахунок UA173510050000026002879175497 у АТ «Укрсиббанк»
Адреса: 03141, місто Київ, вул. Солом'янська, буд. 35, кв. 24

Замовник: Асоціація «Український екологічний альянс»

Замовлення Договір № 5/09 про надання послуг від 9 вересня 2025 р.

ДОВІДНИК

«ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ

РОЗШИРЕНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИРОБНИКА»

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП

I. Основні факти

II. Принципи та міркування щодо політики та управління РВВ

III. Висновок

ДОДАТОК 1. Розширена відповідальність виробника у сфері управління відходами упаковки

- 1. Створення політичної та правової бази для РВВ**
- 2. Створення Організації відповідальності виробників**
- 3. Визначення ролей та обов'язків зацікавлених сторін у ланцюгах створення вартості упаковки: хто є «виробником»?**
- 4. Організація збору та переробки відходів упаковки за допомогою систем РВВ**
- 5. Розрахунок витрат і зборів для компаній, що беруть участь у системі РВВ**
- 6. Збільшення переробки відходів упаковки за допомогою систем РВВ**
- 7. Перспективи**

ДОДАТОК 2. EPR Toolbox | Ноу-хау для забезпечення розширеної відповідальності виробника за упаковку

ВСТУП

Політика розширеної відповідальності виробників (РВВ) – це сукупність економічних інструментів які забезпечують надходження доходів та створюють стимули для збору та переробки матеріалів на етапі після споживання в життєвому циклі продукту. Виробники відіграють важливу роль у впровадженні політики EPR. Виробники мають повноваження зменшувати вплив своїх продуктів протягом усього життєвого циклу, зокрема шляхом вдосконалення дизайну та управління відходами.

Цей документ узагальнює поточний досвід впровадження підходу до політики EPR, щоб надати політикам знання про визначення, успіхи та сприятливі умови для EPR. Він базується на обмеженій кількості документів, які були широко розглянуті, ретельно вивчені та схвалені експертами в цій галузі, зокрема з ОЕСР, агентств Організації Об'єднаних Націй (ООН), ЄС, WWF, GIZ та PREVENT Waste Alliance.

Документ складається з двох основних частин та двох додатків. У розділі «Основні факти» надано відповіді на кілька поширених запитань про EPR. У розділі «Принципи та міркування щодо політики та управління EPR» представлено багату літературу з питань політики EPR, наводячи кілька наочних прикладів. Концептуально підхід до політики EPR був розроблений у 1990-х роках як основа для вирішення проблеми зростаючого обсягу та складності відходів. Раніше державний сектор зазвичай фінансував та фізично здійснював управління відходами. Починаючи з систем повернення застави за тару для напоїв, а потім вимог, встановлених урядами для виробників щодо «повернення» та досягнення цілей з переробки упаковки в 1990-х роках, політики все частіше зверталися до підходу політики EPR для вирішення подвійної проблеми обсягу та складності відходів, включаючи пластикові відходи.

В останні роки політики все частіше застосовують підхід EPR. Географічний масштаб його застосування продовжує розширюватися, і все більше країн розробляють системи EPR. Серед зацікавлених сторін у галузі зростає підтримка використання EPR для підвищення рівня переробки відходів. Наприклад, у 2021 році група, що складається з понад 100 великих підприємств у ланцюжку створення вартості упаковки (зібрана Фондом Еллен Макартур), опублікувала рішучу заяву на підтримку EPR як політичного підходу.

I. ОСНОВНІ ФАКТИ

Що таке розширена відповідальність виробника?

EPR — це політичний підхід, який покладає на виробників відповідальність за їхню продукцію протягом усього життєвого циклу, включаючи етап після споживання. Політика EPR характеризується перенесенням відповідальності (фізичної та/або економічної; повної або часткової) на виробників, а також наданням виробникам стимулів для врахування екологічних аспектів при розробці їхньої продукції. Уряди, які підтримують підхід EPR, використовують комплекс політичних інструментів для перенесення фінансової, а іноді й операційної відповідальності за управління відходами та переробку матеріалів з урядів на виробників.

У фінансовій EPR державний сектор управляє системою збору відповідних продуктів і відшкодовує витрати виробникам. Не будучи податком, схеми дотримання EPR можуть передбачати стягнення плати з виробників, але ця плата є оплатою за послугу. Схеми зборів зазвичай мають на меті покрити повні чисті витрати на збір та переробку або обробку відповідних продуктів, сприяти екологічному проектуванню серед членів організацій відповідальності виробників (PRO), підтримувати галузь переробки відходів та організовувати інформаційні кампанії — зазвичай у партнерстві з місцевими органами влади — для поліпшення сортування відходів у місці їх виникнення (тобто витрати на збір та переробку відходів за вирахуванням доходів від перероблених матеріалів). Операційна EPR — це коли виробники відповідають за організацію збору відходів та їх переробку, а також покривають операційні витрати. Відповідальність виробників зазвичай пов'язана з цільовими показниками ефективності (цільовими показниками збору, переробки або повторного використання), які необхідно досягти. Хоча виробники іноді можуть впроваджувати EPR індивідуально, зазвичай вони роблять це колективно, утворюючи PRO. Схеми EPR можуть поєднувати характеристики фінансової та операційної EPR. Однак сама по собі EPR є недостатньою для вирішення низки екологічних проблем, пов'язаних із пластиком. Вона повинна бути частиною більш широкого набору політичних інструментів, що базуються на інтегрованому та скоординованому підході. Загальні допоміжні заходи включають поступове виведення з обігу непотрібних і проблемних пластикових виробів та хімічних речовин, що викликають занепокоєння, зменшення попиту шляхом заохочення повторного використання або системи поповнення, ефективного забезпечення дотримання стандартів дизайну виробів, а також встановлення екологічних стандартів у сфері поводження з відходами та субсидій і/або економічних стимулів для зацікавлених сторін (наприклад, політика «плати за те, що викидаєш» для домогосподарств).

Які продукти або матеріали охоплюють системи EPR?

На сьогоднішній день системи EPR спрямовані на конкретні сектори продукції (а не на матеріали, такі як пластмаси). Асортимент продукції та матеріалів, на які поширюються системи EPR, з роками розширювався, починаючи з систем повернення застави за тару для напоїв, що фінансуються виробниками, принаймні з 1970-х років. У 1990-х роках країни почали застосовувати інструменти політики EPR для упаковки. У 2000-х роках

ЄС ввів в дію директиви, які вимагали від його держав-членів впровадження EPR для відходів електричного та електронного обладнання (WEEE), батарей, акумуляторів та транспортних засобів, а також заохочував прийняття EPR для упаковки. Глибокий аналіз глобального впровадження EPR станом на 2011 рік показав, що найбільшу частку в схемах EPR займають такі категорії продуктів:

електроніка (35 %), упаковка (17 %), транспортні засоби (12 %) та шини (18 %) (Організація економічного співробітництва та розвитку [ОЕСР] 2016).

Директива ЄС про одноразові пластикові вироби (прийнята в 2019 році з метою зменшення забруднення морського середовища пластиком) спричиняє хвилю розвитку та впровадження системи EPR у секторах виробництва, де пластик використовується найчастіше, зокрема у виробництві будівельних матеріалів, електроніки, текстилю, рибальстві та автомобілебудуванні (див. Нові розробки у сфері проектування та використання EPR). Ця директива спонукає європейські країни поширити EPR на продукти, які зазвичай виявляються під час обстежень сміття.

Який вплив має EPR?

Багаторічний досвід застосування EPR (у деяких групах продуктів до 30–50 років) показує, що вона успішно сприяла:

- підвищенню прозорості щодо матеріальних та фінансових потоків;
- перенесення витрат на управління продуктами, що вичерпали свій термін експлуатації (EoL), з місцевих органів влади на виробників і споживачів, забезпечуючи при цьому цільове, постійне та достатнє фінансування;
- збільшення обсягів роздільного збору відходів, де це є вигідним; та
- збільшення показників відновлення матеріалів (наприклад, переробки) (ОЕСР, 2016).

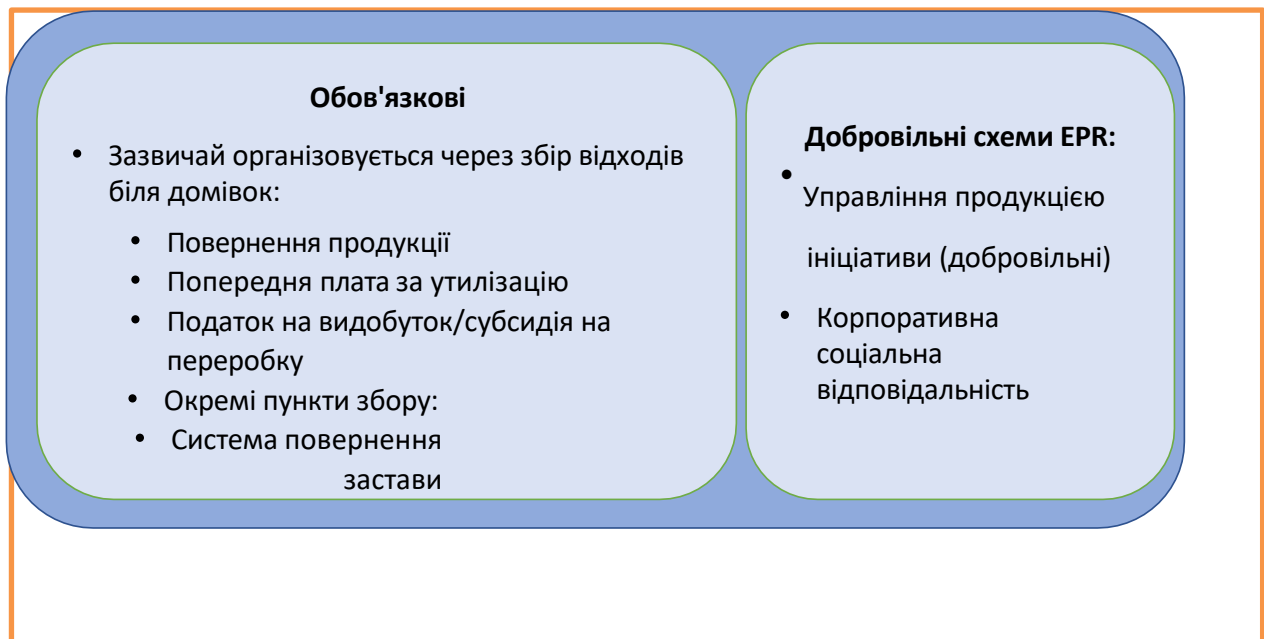
Крім того, EPR має потенціал для надання виробникам стимулів для розробки продуктів, які легше піддаються переробці або повторному використанню. Однак для створення ефективних стимулів для проектування продукції необхідно ретельно регулювати розмір зборів за EPR (змінні збори залежно від характеристик продукції), що з'явилося лише відносно недавно в деяких європейських, латиноамериканських та північноамериканських системах EPR. Розробка політики EPR досі була ітеративним процесом, і уряди продовжують випробовувати інноваційні політики, що розширюють сферу застосування підходу EPR (див. вставку).

Нові розробки в області проектування та використання EPR

EPR успішно забезпечив покращення збору та переробки відходів у розвинених економіках, а також для груп продуктів, до яких він застосовувався в основному. Зараз ведуться роботи з подальшого вдосконалення підходу для досягнення додаткових цілей та охоплення додаткових груп продуктів, в яких використовується пластик (наприклад, рибальське спорядження, фільтри для тютюнових виробів та текстиль). Також існує рух за запровадження більш конкретних структур зборів, так званої **екомодуляції або вдосконаленої модуляції зборів**, щоб винагороджувати розробку продуктів, які полегшують переробку або відновлення. Це здійснюється шляхом зміни структури зборів на основі характеристик продукту. Крім того, деякі країни випробовують інноваційні політики EPR, щоб заохотити повторне використання або змусити виробників нести відповідальність за витрати на прибирання сміття від своїх продуктів (Brown, Laubinger and Börkey 2023).

У чому полягає різниця між обов'язковою та добровільною EPR?

Системи EPR є обов'язковими в тих випадках, коли уряди встановлюють закони, що вимагають від усіх виробників певного продукту фінансувати або здійснювати управління відходами та переробку матеріалів. Хоча EPR обов'язково залучає підприємства, уряди повинні інвестувати в розвиток власного оперативного, адміністративного та правозастосовчого потенціалу і знати, як забезпечити партнерство з регульованими виробниками та нагляд за ними. На ринках, де не існує обов'язкових інструментів політики EPR, виробники беруть на себе зобов'язання щодо добровільних схем через власні ініціативи з управління продукцією або корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).

Бізнес-орієнтовані схеми не є стійким довгостроковим рішенням для фінансування, хоча вони можуть бути корисним першим кроком на шляху до обов'язкової EPR. Наприклад, у Південній Африці добровільні зусилля виявилися обмеженими в плані генерування доходів та обсягу, але призвели до запровадження обов'язкової схеми EPR у 2021 році (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit 2022).

Наявні дані свідчать про те, що обов'язкові системи EPR є більш ефективними, ніж добровільні, завдяки кращому моніторингу та контролю за дотриманням вимог і меншій кількості випадків «безкоштовного проїзду», що забезпечує рівні умови для учасників галузі та розширює сферу охоплення відходів. Добровільні системи, як правило, обмежуються кількома провідними компаніями і зазвичай спрямовані на конкретні продукти або продукцію.

На якому рівні управління відбувається EPR?

Політика EPR зазвичай розробляється урядами на рівні органів влади, відповідальних за збір відходів та переробку матеріалів. У більшості країн національні уряди очолюють реалізацію та нагляд за політикою EPR. У деяких федеральних країнах, таких як Сполучені Штати Америки (США), регіональні уряди запровадили та очолюють реалізацію EPR.

Збори за EPR не поширюються на експорт використаних товарів тривалого користування, і на даний момент немає прецедентів ефективного вирішення цієї проблеми (див. вставку нижче). Там, де EPR є обов'язковою, всі продукти (вітчизняного виробництва та імпорتنі), що надходять на внутрішній ринок, повинні відповідати одним і тим самим вимогам. Це означає, що EPR зазвичай не є торговельною перешкодою і не впливає негативно на конкурентоспроможність вітчизняних виробників.

Незважаючи на відсутність міжнародних механізмів EPR, існує широкий консенсус щодо того, що певна гармонізація всередині однієї країни та між країнами була б корисною. Гармонізація систем EPR щодо сфери застосування, вимог до звітності та, особливо, форматів даних і визначень, могла б сприяти зменшенню трансакційних витрат і забезпеченню дотримання вимог, особливо для груп товарів, де один і той самий виробник працює на декількох національних ринках. Гармонізація також може сприяти справедливій конкуренції на ринках, де співіснують кілька систем EPR, таких як США,

Канада або єдиний ринок ЄС. З іншого боку, широка стандартизація між різними країнами зменшує можливості адаптувати політику до місцевих умов (наприклад, різні правові системи, різні умови та структури витрат систем поводження з відходами, існування неформального сектору), і немає широкого консенсусу щодо того, де знайти баланс, коли йдеться про гармонізацію EPR на глобальному рівні (ОЕСР 2016).

Географічний обсяг EPR

Транскордонне переміщення використаних товарів тривалого користування (наприклад, транспортних засобів, текстильних виробів або електронних продуктів) означає, що коли ці продукти стають відходами на інших ринках, вони не підпадають під вимоги щодо збору та переробки системи EPR, де продукт був випущений на ринок. Це створює зовнішні ефекти у фінансуванні збору та переробки на ринку, де вони зрештою стають відходами, і призводить до занижених зборів EPR на ринку походження. Триває дискусія щодо зборів за транскордонне переміщення товарів, однак на сьогодні це залишається теоретичною концепцією через її складність (Brown, Laubinger i Börkey 2023).

Інша частина дискусії стосується необхідності більшої гармонізації та координації між існуючими національними або субнаціональними схемами EPR, враховуючи, що багато продуктів призначені для регіональних або глобальних ринків, а фрагментовані вимоги призводять до зниження ефективності та підвищення витрат на дотримання вимог. Але водночас необхідно враховувати також відмінності в національному контексті (політика та регулювання, соціально-економічні умови), управлінні, моніторингу та оцінці, а також фінансуванні, управлінні та розподілі коштів. ЄС та Канада, де схеми EPR існують на рівні провінцій, є прикладами країн, де було розпочато зусилля з гармонізації.

II. Принципи та міркування щодо політики та управління РВВ

Існує велика кількість літератури з питань розробки, впровадження та управління політикою EPR, яка базується на багаторічному досвіді дослідників та практиків, значна частина якої була розроблена в рамках міжурядових процесів⁵. Цей розділ має на меті проілюструвати (але не вичерпати) широту існуючої літератури за допомогою підбірки прикладів принципів та міркувань. Уряди та зацікавлені сторони EPR можуть знайти більш широкий набір рекомендацій, а також більш детальну інформацію, звернувшись безпосередньо до вихідних документів, перелічених у кінці цього документа (див. Посилання).

Чітке визначення відповідальності

Політика повинна чітко визначати, які суб'єкти вважаються виробниками та які їхні ролі, щоб забезпечити інформованість та дотримання вимог регульованою спільнотою. Чітке визначення виробника допомагає визначити, які компанії несуть відповідальність за дотримання законодавства про EPR. Міжнародні ланцюги постачання означають, що кілька компаній можуть отримати матеріали та продукти до споживача. Зазвичай відповідальність покладається на компанії, які розміщують продукт на ринку, тобто бренди, роздрібні продавці або імпортери. Аналогічно, політика EPR повинна чітко визначати сферу застосування цільових продуктів або матеріалів.

Ключові рекомендації щодо розробки політики

1. Для досягнення цілей та завдань EPR слід визначити відповідальність. Ця відповідальність може бути покладена в першу чергу на виробників або розподілена між різними зацікавленими сторонами. В останньому випадку різні зацікавлені сторони мають різні обов'язки, наприклад, виробник відповідає за фінансування та звітність, споживачі – за утилізацію продукту у встановлених пунктах збору, роздрібні продавці або муніципалітети – за забезпечення пунктів збору, а уповноважені компанії з управління відходами – за збір та переробку відходів (Базельська конвенція 2019).

Встановлення цілей

Встановлення цілей щодо зобов'язань зі збору, переробки та утилізації підвищує ефективність EPR для збільшення показників збору та утилізації. Встановлення обов'язкових цілей повинно ґрунтуватися на оцінці витрат і вигод, а також на консультаціях із зацікавленими сторонами (див. Координація зацікавлених сторін). Цілі також повинні бути амбітними, але досяжними, з можливістю їх підвищення з часом у міру поліпшення можливостей для їх досягнення. Чіткі визначення можуть допомогти визначити, хто несе відповідальність за досягнення цілей.

Ключові рекомендації щодо розробки політики

2. Періодично переглядайте цілі політики EPR та коригуйте їх амбіції відповідно до цілей політики управління відходами та продуктивності ресурсів; враховуйте витрати та вигоди від запропонованих цілей та встановлюйте їх у консультації із зацікавленими сторонами (ОЕСР 2016).

3. Політика EPR повинна бути розроблена таким чином, щоб надавати пріоритет діям відповідно до ієрархії відходів (зменшення, повторне використання та переробка) та заохочувати зусилля, спрямовані на сталий циркулярний розвиток економіки. Це вимагає чіткого та детального набору кількісних цілей щодо зменшення, повторного використання та переробки (Всесвітній фонд природи [WWF] 2020).

4. Цілі повинні враховувати поступове зростання, з урахуванням термінів створення нових підприємств. Впровадження EPR стане важливим фактором для стимулювання нових проєктів, оскільки цілі забезпечують попит на потужності з управління відходами (Базельська конвенція 2019).

Координація зацікавлених сторін

У випадках, коли між зацікавленими сторонами існує тенденція до конфліктних відносин, системи EPR можуть застосовувати спеціальні механізми діалогу, які можуть допомогти у вирішенні конфліктів. Наприклад, загальнонаціональний план дій Канади щодо EPR був розроблений у консультації із зацікавленими сторонами, включаючи муніципалітети, промисловість, уряд та власників брендів (Environment 2022).

Ключові рекомендації щодо розробки політики

5. Організувати офіційний і регулярний діалог між зацікавленими сторонами (Базельська конвенція 2019).

6. EPR вимагає справжнього та прозорого процесу співпраці та відкритого обміну інформацією між ключовими зацікавленими сторонами протягом усього ланцюжка створення вартості у сфері управління відходами в будь-якій конкретній країні (WWF 2020).

Прозорість

Управління системами EPR має бути прозорим, щоб забезпечити ефективні засоби оцінки їх ефективності та підзвітності. Наприклад, Франція вимагає, а потім публікує щорічні дані, які схеми дотримання вимог подають до центрального регуляторного органу (ADEME n.d.).

Ключові рекомендації щодо розробки політики

7. Як і в інших взаємодіях на основі контрактів, механізми моніторингу є обов'язковими для перевірки того, чи надаються всі послуги, необхідні в рамках системи EPR. Зокрема, системи моніторингу повинні зобов'язувати компанії з управління відходами, що беруть участь у системі, перевіряти свою діяльність. Щоб це працювало на практиці, всі компанії, об'єкти та заводи, що беруть участь у системі повинні бути зареєстровані, і кожна з них повинна вести облік вхідних і вихідних даних (PREVENT Waste Alliance 2020).

8. Забезпечити оприлюднення всіх даних про доходи та витрати, а також річних звітів та аудиторських висновків, підготовлених зовнішніми аудиторами (PREVENT Waste Alliance 2020).

9. Політика розширеної відповідальності виробників повинна включати інструменти боротьби з корупцією. Фінансування та фінансові потоки повинні бути прозорими, а залучені установи повинні бути розкриті. Більша прозорість інформації дозволяє краще здійснювати моніторинг, бенчмаркінг та порівняння. Результати моніторингу повинні бути оприлюднені (наприклад, у щорічних звітах PRO). Ця інформація може, наприклад, включати показники збору, переробки та повторного використання, досягнуті за допомогою програмами EPR (WWF 2020).

Потенціал уряду

Підхід EPR вимагає партнерства з урядами, які забезпечують нагляд та контроль за виконанням. Партнерство з урядами є особливо важливим у фінансових системах EPR, в яких державні органи відіграють важливу роль в організації збору та переробки відходів, а також у відповідній комунікації з домогосподарствами та підприємствами.

Навіть коли виробники беруть на себе оперативну роль, уряди повинні мати адміністративний потенціал для нагляду за підприємствами та організаціями громадянського суспільства, що експлуатують систему, оскільки високі витрати, пов'язані з EPR, можуть спонукати виробників покладатися на інших для виконання зобов'язань галузі. Онлайн-продажі та недостатня обізнаність про зобов'язання можуть частково сприяти безвідповідальній поведінці (ОЕСР 2019). Окрім боротьби з «безбілетним проїздом», уряди повинні забезпечити дотримання екологічних і соціальних стандартів та сприяти справедливому переходу неформального сектору.

Досягнення такого адміністративного потенціалу вимагає фінансових ресурсів та ноу-хау, що може бути особливо складним у країнах з низьким та середнім рівнем доходу (LMIC), які ще не досягли загальнонаціонального охоплення та забезпечення дотримання нормативних актів щодо збору та екологічно безпечної обробки відходів.

Кенія прагне до поетапного впровадження та управління своєю системою розширеної відповідальності виробників за упаковку. Вона планує розпочати з просування дотримання вимог та боротьби з «безбілетним проїздом», а потім перейти до стратегічних інвестицій, встановлення цілей та додаткових регуляторних заходів. Такий ітеративний підхід може допомогти уряду розвинути свої можливості на ранніх етапах впровадження (Macharia 2024). Індія розробила онлайн-портал для виробників, імпортерів та власників брендів, який вимагає від них реєстрації через Центральну раду з контролю за забрудненням (Central Pollution Control Board 2022). Південна Африка впроваджує систему, за якою всі виробники визначених продуктів та PRO повинні реєструватися в міністерстві охорони навколишнього середовища (Forestry, Fisheries and the Environment Republic of South Africa 2020).

Ключові рекомендації щодо розробки політики

10. Призначити принаймні один орган, незалежний від приватних інтересів, або доручити державному органу нагляд за виконанням зобов'язань з розширеної відповідальності виробників (Європейська комісія 2012).

11. В обов'язкових системах уряди повинні встановити послідовні та надійні засоби для забезпечення виконання зобов'язань з розширеної відповідальності виробників, включаючи реєстри виробників, акредитацію організацій з розширеної відповідальності виробників та відповідні санкції (ОЕСР 2016).

12. Уряди та промисловість повинні співпрацювати з метою створення ефективних, належним чином забезпечених ресурсами системи моніторингу; в деяких випадках вони можуть розглянути можливість створення незалежного органу моніторингу, що фінансується за рахунок податку на PRO (ОЕСР 2016).

13. Створення єдиного електронного реєстру виробників для кожної юрисдикції, а також простого механізму, що дозволяє повідомляти про підозрюваних у зловживанні, сприятиме забезпеченню дотримання законодавства (ОЕСР, 2019).

Забезпечення чесної конкуренції у сфері надання послуг та на ринках товарів

Виконання зобов'язань з розширеної відповідальності виробників може сприяти антиконкурентній поведінці деяких виробників та підприємств з управління відходами. Колективне впровадження розширеної відповідальності виробників забезпечує економії масштабу, але потенційна концентрація послуг з управління може збільшити стимули для змови та створення бар'єрів для входу на ринок. Належна практика справедливих і конкурентних закупівель, проведення тендерів та інтеграції неформальних працівників є однаково актуальною для систем розширеної відповідальності виробників.

Ключові рекомендації щодо розробки політики

14. Оцінка впливу на конкуренцію повинна бути інтегрована в розробку політики EPR, і вона повинна надавати легкодоступні рекомендації або інформацію щодо врахування EPR (ОЕСР 2016).

15. Послуги, такі як збір, сортування та переробка відходів, повинні закуповуватися на основі прозорих, недискримінаційних та конкурентних тендерів. Фактори, які слід враховувати в цьому контексті, включають забезпечення достатньої, але не надмірної тривалості контракту, достатнього масштабу для стимулювання інвестицій та адекватного масштабу та рівня агрегації для сприяння участі в тендерах усіх кваліфікованих компаній, включаючи організації збирачів відходів, в рамках «справедливого переходу» (ОЕСР, 2016).

16. Обов'язки виробників не повинні негативно впливати на малі та середні підприємства або організації збирачів відходів (наприклад, шляхом адаптації вимог до звітності, надання навчання та допомоги), при цьому всі зацікавлені сторони повинні дотримуватися однакових правил (WWF 2020).

Як залучити неформальний сектор поводження з відходами

За оцінками, у переробці відходів у всьому світі задіяно 20 мільйонів неформальних працівників⁶. Неформальні збирачі відходів відіграють важливу роль у наданні послуг з поводження з відходами і досить ефективно збирають матеріали, що мають економічну цінність. Однак існують серйозні екологічні проблеми, пов'язані з неформальними операціями «нижчого рівня», такими як переробка та обробка відходів, оскільки для цих операцій часто використовуються примітивні процеси, що не є екологічно безпечними.

Існують також серйозні соціальні та медичні проблеми, пов'язані з неформальним управлінням відходами. Займатися збиранням відходів часто доводиться маргіналізованим або вразливим групам населення, включаючи мігрантів, жінок, безробітних, інвалідів та дітей, які іноді працюють і живуть у жакливих умовах на звалищах. Країни повинні знайти способи інтегрувати та формалізувати працівників, зайнятих у неформальному секторі поводження з відходами, і забезпечити справедливий перехід, щоб гарантувати їхній позитивний внесок, одночасно пом'якшуючи екологічні, соціальні наслідки та наслідки для здоров'я. Бажано, щоб неформальні працівники стали однією з груп, які беруть участь у розробці структури управління системами EPR або PRO, щоб забезпечити їхню участь.

Національна політика Бразилії щодо твердих відходів 2010 року є прикладом визнання внеску та формалізації раніше неформального сектору поводження з відходами. Політика вимагає визнання та надання пріоритету кооперативам збирачів відходів (catadores), що призвело до їхнього офіційного партнерства з виробниками, які надають інвестиції в обмін на дані про збір (Rutkowski 2021). Неформальні переробники утворили кооперативи, отримавши муніципальне, а в деяких випадках і національне визнання в(7) Індії, Мексиці, Колумбії (Medina 2005) та Південній Африці. Це дозволило їм стати легітимними каналами збору та переробки відходів.

Ключові рекомендації щодо розробки політики

17. Неформальних переробників слід запрошувати до участі у всіх відповідних процесах прийняття рішень на державному рівні, щоб вони могли поділитися своїм досвідом і знаннями. Їх слід залучати до розробки, моніторингу та оцінки систем переробки та утилізації відходів, а також визначення стандартів якості (ОЕСР 2016).

18. Формалізація може набувати різних форм, таких як створення кооперативів, укладення трудових договорів або укладення партнерських угод, і включати різні заходи, такі як зміцнення довіри та спрощення реєстрації (PREVENT Waste Alliance 2024).

19. Нормативно-правова база повинна забезпечувати справедливий перехід до офіційної економіки без дискримінації, незалежно від статусу працівника або підприємця (WIEGO 2022).

20. При включенні збирачів відходів необхідно забезпечити екологічне управління стійкістю (ESM), охорону здоров'я та безпеку працівників, а також запобігати дитячій праці. Включення збирачів відходів до кооперативів, асоціацій та компаній, а також їх навчання, повинно сприяти їх формалізації (Базельська конвенція 2019).

21. Будь-які заходи з управління відходами повинні включати консультації з неформальний сектор поводження з відходами (за наявності) для забезпечення інклюзивних рішень та захисту засобів до існування та основних прав людини (наприклад, гарантований дохід, безпечні умови праці, навчання та підвищення кваліфікації, а також припинення дитячої праці) працівників, зайнятих у сфері поводження з відходами (WWF 2020).

III. Висновок

Розширена відповідальність виробника (EPR) — це політичний підхід, який покладає на виробників відповідальність за їхню продукцію протягом усього життєвого циклу, включаючи етап після споживання. Десятиліття досвіду застосування EPR свідчать, що за умови правильного впровадження цей підхід підвищує прозорість, мобілізує значні фінансові ресурси і, як наслідок, збільшує обсяги збору та переробки цільових продуктів. За допомогою модуляції зборів він також може стимулювати зміни в дизайні та, можливо, зменшити використання первинних матеріалів.

У численній літературі, присвяченій розробці, впровадженню та управлінню політикою EPR, виокремлено загальні принципи, які пов'язані з успішними схемами EPR. До них належать встановлення чітких визначень виробників та їхніх зобов'язань (таких як встановлення цілей щодо збору та переробки) та розвиток координації між зацікавленими сторонами. Схеми EPR вимагають партнерства з урядами для забезпечення рівних умов та чесної конкуренції. Схеми повинні бути прозорими, щоб забезпечити можливість моніторингу та оцінки, а також повинні визнавати та інтегрувати роботу неформального сектору.

ДОДАТОК 1. РОЗШИРЕНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИРОБНИКА (РВВ) У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ УПАКОВКИ

ЗАДІЯННЯ ВСІХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРОН У ЛАНЦЮЖКУ СТВОРЕННЯ ЦІННОСТІ УПАКОВКИ З МЕТОЮ ЗМЕНШЕННЯ ЗАБРУДНЕННЯ ПЛАСТИКОМ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

Системи РВВ для упаковки є визнаним інструментом екологічної політики, що сприяє запобіганню негативному впливу пластикових відходів на навколишнє середовище. Механізми РВВ для упаковки з'явилися наприкінці 1980-х років і з того часу впроваджуються в більшості держав-членів Європейського Союзу, а також в деяких інших країнах. РВВ також є потенційним підходом для країн з розвинутою та перехідною економікою, які стикаються зі зростаючим обсягом відходів упаковки та готують заходи для запобігання морському сміттю та іншим формам забруднення навколишнього середовища пластиком. Щороку 5–13 мільйонів тонн пластикових відходів потрапляють в океан, а виробництво пластику продовжує швидко зростати. Тому нагально потрібні підходи для більш ефективного зменшення, збору та переробки пластикових відходів упаковки.

Розширена відповідальність виробника (РВВ або англ. EPR) передбачає участь виробників в управлінні та фінансуванні відходів упаковки. Вона базується на принципі «забруднювач платить», згідно з яким компанії, що випускають на ринок упаковані продукти, несуть відповідальність за упаковку протягом усього її життєвого циклу, включаючи управління відходами. Це може сприяти ефективному фінансуванню та організації відповідної інфраструктури збору та переробки, особливо в умовах, коли покриття операційних витрат на послуги з управління відходами часто є проблемою для урядів та муніципалітетів.

Досвід Європи показує, що системи РВВ можуть значно сприяти створенню робочих місць. Наприклад, у Німеччині близько 290 000 осіб працюють у секторі поводження з відходами та вторинної сировини (не тільки упаковки) у близько 15 800 об'єктах та 10 800 компаніях, генеруючи оборот у розмірі 76 млрд євро на рік. У багатьох країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою неформальні збирачі відходів та підприємці відіграють центральну роль у збиранні певних видів відходів упаковки. Існують можливості для інтеграції працівників неформального сектору в покращений процес збору та сортування відходів упаковки, що дозволить підвищити їхній дохід та поліпшити умови праці, а також забезпечити довгострокову стійкість системи. Розширена відповідальність виробників за циркулярну економіку, реалізована інклюзивним чином, є вигідною для людей, планети та процвітання.

Основні принципи розширеної відповідальності виробника є однаковими майже в усіх країнах:

- »» Кожна зобов'язана компанія сплачує збір, коли випускає на ринок упакований товар.
- »» Збір використовується для збору та подальшої обробки відходів упаковки.
- »» Забезпечення збору, сортування, переробки або енергетичного використання відходів упаковки залишається в відповідальності зобов'язаних компаній.

Існують й інші підходи, такі як екологічні податки або імпорتنі мита на сировину та товари. У цих випадках більша частина коштів зазвичай надходить до загального державного бюджету, тому відповідальність виробника в розумінні системи РВВ відсутня.

РИСУНОК 1: Загальний принцип системи РВВ

1) Створення політичної та правової бази для РВВ

Державна політика відіграє вирішальну роль у створенні правової бази для запровадження систем РВВ. Створення правової бази для РВВ зазвичай відбувається на національному рівні, але може також відбуватися на провінційному або місцевому рівні. Вона є частиною правової бази для управління відходами, і тому часто провідну роль відіграє Міністерство охорони навколишнього середовища. Політика визначає відповідальність окремих компаній за організацію повернення та управління відходами упаковки самостійно (індивідуальна відповідальність) або за приєднання та сплату фінансових внесків до більшої системи управління відходами упаковки разом з кількома іншими компаніями (колективна відповідальність). Необхідною умовою є можливість точного вимірювання кількості упаковки, що випускається на ринок кожною компанією. Як правило, збір відходів упаковки окремими компаніями або іншими зацікавленими сторонами може бути організований і без розробки спеціального закону. Однак такі системи визначаються як добровільні системи повернення, а не як системи РВВ.

Правова база для системи РВВ повинна регулювати:

- »» які компанії юридично зобов'язані брати на себе відповідальність
- »» хто відповідає за фінансування та організацію системи

- »» хто реєструє всі компанії, які мають юридичне зобов'язання
- »» які типи упаковки повинні бути включені в систему
- »» які вимоги та квоти щодо збору та переробки
- »» яка роль муніципалітетів
- »» як можна інтегрувати неформальний сектор
- »» який вид державного нагляду необхідний і як його можна організувати

Правові засади системи РВВ можуть бути закріплені в законі про охорону навколишнього середовища, спеціальному

законі про упаковку або постанові про упаковку – залежно від відповідного правового контексту. Для забезпечення успішного впровадження, до процесу розробки законодавства повинні бути залучені всі ключові зацікавлені сторони з державного та приватного секторів, а також з громадянського суспільства. Процес розробки повинен бути спрямований на забезпечення практичної реалізації системи РВВ, а також її стійкості з економічної, екологічної та соціальної точок зору. Правова база повинна визначати чіткі цілі, обов'язки, механізми виконання та графік реалізації. Вона також повинна включати рамки для створення Організації відповідальності виробників (наприклад, некомерційна система проти комерційної, повне покриття витрат проти субсидій з державного бюджету).

Багато країн прийняли обов'язкові цілі з переробки упаковки. Обов'язкові цілі є важливим фактором для збільшення переробки матеріалів з відходів упаковки в рамках систем РВВ, замість відправлення відходів на спільну переробку на цементних заводах, спалювання, в основному для отримання енергії, або захоронення на звалищах. Наприклад, у травні 2018 року Європейський Союз вніс поправки до своєї Директиви про упаковку та відходи упаковки, зобов'язавши свої держави-члени досягти рівня переробки матеріалів для всієї упаковки 65% до 2025 року та 70% до 2030 року.⁴ Крім того, вона визначає мінімальні цілі з переробки за вагою для окремих матеріалів відходів упаковки. Наприклад, у Німеччині цілі цієї директиви ЄС перенесені до національного законодавства конкретним законом про упаковку, який набирає чинності в січні 2019 року. Цей новий закон про упаковку також оновлює принципи німецької системи РВВ, яка була спочатку запроваджена постановою про упаковку в 1991 році та добровільним заснуванням Організації відповідальності виробників приватним сектором у 1990 році.

Матеріали, що містяться в упаковці	2025	2030
Пластик	50	55
Деревина	25	30

Чорні метали	70	80
Алюміній	50	60
Скло	70	75
Папір та картон	75	85

Для досягнення таких цілей з переробки необхідна інфраструктура для збору, сортування та переробки пакувальних матеріалів. Розвиток такої інфраструктури сприяє створенню систем РВВ, які гарантують фінансове покриття операційних витрат і регулярний доступ до сортованих обсягів матеріалів, а також створюють сприятливе інвестиційне середовище для бізнесу.

2) Створення Організації відповідальності виробників (ОВВ або PRO)

Зазвичай для окремих компаній більш економічно вигідно об'єднати свої зусилля та спільно управляти відходами упаковки в рамках колективної відповідальності. З цією метою компанії заснували організацію відповідальності виробників (ОВВ), яка бере на себе відповідальність за повернення упаковки, яку вони випускають на ринок. Об'єднання зусиль зменшує транзакційні витрати для кожної компанії та полегшує управління відходами упаковки для споживачів. ОВВ несе відповідальність за виконання всіх своїх завдань та відповідне використання коштів, сплачених зобов'язаними компаніями. Державна установа відповідає за нагляд за ОВВ в цьому відношенні.

У добре функціонуючих системах РВВ ОВВ виконує такі завдання:

- »» реєструє всі зобов'язані компанії, які повинні сплачувати за послуги системи
- »» збирати та адмініструвати кошти від зобов'язаних компаній
- »» проводить тендери та укладає договори з операторами з управління відходами на збір та переробку відходів упаковки, включаючи інтеграцію неформального сектору
- »» документування збору, сортування та переробки відходів упаковки
- »» інформування громадян та інших виробників відходів про роздільний збір упаковки
- »» здійснювати нагляд за послугами, що надаються постачальниками послуг, зокрема за збором та переробкою, що здійснюються операторами з управління відходами
- »» документувати та надавати докази державним наглядовим органам

Впроваджені моделі ОВВ різняться залежно від країни.

Як правило, державна установа може взяти на себе організацію та фінансове управління системою. Однак зазвичай система РВВ організовується некомерційною організацією або комерційною корпорацією, яка лише контролюється, а не управляється державними установами.

У будь-якому випадку, ефективна та дієва організація, фінансування, управління та контроль системи є визначальними факторами успіху системи РВВ.

Приклади моделей ОВВ:

»» **ОВВ як некомерційна організація:** Такі ОВВ перебувають у руках зобов'язаних виробників та промисловості. Вони існують, наприклад, у Бельгії, Франції, Італії, Нідерландах та Іспанії. У цих країнах муніципалітет відповідає за збір відходів, а ОВВ перераховує кошти за збір безпосередньо муніципалітетам.

У Бельгії та Нідерландах відповідна ОВВ відповідає за всі види відходів упаковки. У деяких інших країнах ОВВ відповідають лише за відходи упаковки, що утворюються в домогосподарствах.

»» **ОВВ як комерційна корпорація:** Законодавча база може вимагати прямої конкуренції між декількома ОВВ замість існування єдиної монополістичної ОВВ. Така модель існує, наприклад, у Німеччині та Австрії, де системи РВВ еволюціонували від єдиної ОВВ до конкуренції між декількома ОВВ. Оскільки ОВВ типу « » є приватними компаніями, вони не перебувають у руках зобов'язаної промисловості, але кожна зобов'язана компанія повинна укласти договір з ОВВ на свій вибір для управління своєю упаковкою. Крім того, в Німеччині та Австрії система РВВ існує паралельно з муніципальним управлінням відходами, і муніципалітети не є частиною системи РВВ.

3) Визначення ролей та обов'язків зацікавлених сторін у ланцюгах створення вартості упаковки: хто є «виробником»?

Визначення ролей та обов'язків зацікавлених сторін у ланцюгах створення вартості упаковки є надзвичайно важливим. Виробники матеріалів та упаковки, компанії, що виробляють товари широкого вжитку (розливають або упаковують свої продукти), імпортери упакованих товарів, роздрібні продавці та дистриб'ютори, а також споживачі – всі вони в тій чи іншій мірі несуть відповідальність за відходи упаковки.

Рисунок 2: Зацікавлені сторони в ланцюжку постачання⁵

Виробники матеріалів та виробники упаковки знаходяться на початку ланцюга створення вартості.

Вони використовують сировину, отриману в результаті видобутку ресурсів, або вторинну сировину, отриману в результаті переробки, для виробництва пакувальних матеріалів та кінцевої упаковки. Часто упаковка складається зі складних комбінацій різних матеріалів. Виробники упаковки впливають на її дизайн та виробничі процеси, визначаючи, чи є упаковка багаторазовою, придатною для переробки або компостування, а також чи не містить вона небезпечних речовин. Оскільки сама упаковка зазвичай не купується (за винятком, наприклад, поліетиленових пакетів), а наповнюється продуктами харчування, напоями та іншими товарами і може експортуватися в інші країни, важко визначити їх як компанії, зобов'язані сплачувати внески до системи РВВ.

Компанії, що виробляють товари широкого вжитку, відіграють центральну роль як «виробники».

Вони виводять упаковані товари на ринок конкретної країни або регіону, продаючи імпортовані продукти або товари місцевого виробництва в упаковці роздрібним торговцям. На цьому рівні продажів найлегше чітко визначити компанії, які зобов'язані сплачувати внески до ОВВ. Фінансування систем РВВ є успішним у країнах, де чітко визначено рівень, на якому можна чітко визначити компанії, що зобов'язані сплачувати внески. В результаті можна уникнути «безбілетників» (тих, хто випускає упаковку на ринок, але не сплачує внески до системи РВВ) та подвійних платежів. Ці зобов'язані компанії знають, скільки упаковки зрештою стане відходами в конкретній країні або регіоні. Тому можна визначити, скільки наповнювач або імпортер повинен сплатити ОВВ за пропорційний збір та переробку відходів відповідно до кількості та фракції матеріалу упаковки, яку вони випускають на ринок.

Компанії, зобов'язані фінансувати, дуже зацікавлені в забезпеченні оптимального функціонування системи РВВ. Тому вони мають стимул стати членами ОВВ або брати участь у її створенні.

Незобов'язані компанії, такі як дизайнери упаковки або виробники сировини, також можуть бути включені до ОВВ. Крім того, законодавчі положення можуть допомогти забезпечити достатньо високі платежі до ОВВ для забезпечення належних послуг з управління відходами та прояснення відносин з муніципалітетами.

Роздрібні продавці та споживачі також є ключовими зацікавленими сторонами. Супермаркети та магазини є сполучною ланкою між приватним сектором та кінцевими споживачами упакованих продуктів. У багатьох системах РВВ роздрібні продавці також мають зобов'язання щодо прийому упаковки, наприклад, шляхом надання окремих контейнерів для скла, паперу, пластику та інших фракцій матеріалів. Крім того, вони повинні сприяти інформуванню своїх клієнтів про екологічно безпечне поводження з відходами упаковки. Кінцеві споживачі, у свою чергу, мають зобов'язання повертати упаковку до систем збору.

Зацікавлена сторона	Роль
1. Виробники матеріалів для упаковки та виробники упаковки	<i>Не зобов'язані сплачувати внески до системи EPR, але повинні використовувати вторинну сировину, забезпечувати можливість повторного використання, гарантувати можливість переробки пакувальних матеріалів та уникати використання небезпечних речовин.</i>
2. Компанії, що виробляють товари широкого вжитку (розповнювачі та імпортери)	<i>Зобов'язані сплачувати внески до системи EPR за упаковані товари, які вони випускають на ринок у межах країни. Вони повинні створити PRO та сприяти зменшенню, повторному використанню та переробці.</i>
3. Дистриб'ютори / роздрібні продавці упакованих товарів	<i>Не зобов'язані сплачувати внески до системи EPR, але можуть бути зобов'язані приймати упаковку назад і забезпечувати її переробку/енергетичне використання/захоронення.</i>

4. Споживачі	<i>Не зобов'язані сплачувати внески до системи EPR, але зазвичай покривають її витрати, оскільки додаткові витрати перекладаються на споживачів через ціни на продукцію. Вони повинні бути поінформовані про стратегії зменшення відходів та екологічно безпечного повернення/утилізації упаковки.</i>
5. Оператори з управління відходами	<i>Отримують кошти від системи EPR за свої послуги із забезпечення збору та переробки/енергетичного використання/захоронення відходів упаковки.</i>
6. Державні установи	<i>Законодавство та нагляд за системою EPR</i>

4) Організація збору та переробки відходів упаковки за допомогою систем RBV

Існують різні моделі операторів для збору відходів упаковки за допомогою систем RBV. Вони відрізняються за асортиментом типів упаковки, що збираються (пластик, скло, алюміній, картон тощо), а також за вибором між системами здачі (збір з домогосподарств, спеціальні контейнери в громадських місцях, можливість повернення в магазинах). Вони також відрізняються за окремим або змішаним збором окремих фракцій матеріалів. На рисунку 3 показано, які фракції відходів упаковки збираються в п'яти різних європейських країнах з побутових відходів та відходів, подібних до побутових (наприклад, з ресторанів, кафе, офісів).

У більшості країн муніципалітети безпосередньо залучені до операційної діяльності системи RBV.

Це включає послуги зі збору, що надаються муніципалітетами, за які OBV оплачує витрати, що виникають. Покриття витрат OBV може також включати транспортування зібраних відходів до сортувальних або переробних заводів. Однак є також приклади, коли муніципалітет повинен покривати частину таких витрат, наприклад, у Франції, де муніципалітети оплачують 20 % витрат на збір.

В Нідерландах використовується інша модель, за якою муніципалітети несуть повну відповідальність за збір, сортування та переробку відходів упаковки. У цьому випадку відходи упаковки або збираються окремо, або сортуються після збору відходів. Ця система фінансується OBV на підставі даних про обсяги перероблених відходів упаковки, наданих муніципалітетом.

Іншою моделлю збору відходів упаковки є укладення договорів з компаніями, що займаються поводженням з відходами. Наприклад, в Австрії, Бельгії та Німеччині OBV оголошують тендери на послуги зі збору відходів упаковки та обирають серед компаній-конкурентів. Однак така система збору повинна бути скоординована з відповідними муніципалітетами. Таким чином, у цих країнах можуть існувати різні системи збору в різних муніципалітетах.

НІМЕЧЧИНА

Збір усіх легких упаковок (стійких і гнучких пластиків та металів і їх відповідних композитів, картонних упаковок для рідких напоїв). Пілотні проекти з використанням контейнерів для переробки для збору упаковок і неупаковок з однакового матеріалу. Окремий збір паперу/картону та скла. Щороку через систему RBV збирається близько 2,4 млн тонн легких упаковок, близько 2 млн тонн паперу/картону та понад 2 млн тонн скла.6

БЕЛЬГІЯ

Збір пластикових пляшок, металевих контейнерів та картонних упаковок для рідких напоїв на рівні домогосподарств або поблизу домогосподарств у системах здачі відходів. Роздільний збір

паперу/картону та скла. Збір усіх легких упаковок планується з 2022 року. ОВВ щорічно переробляє приблизно 90 % усіх упаковок, що надходять на бельгійський ринок, і на сьогоднішній день створила 2500 робочих місць.⁷

ФРАНЦІЯ

Збір пластикових пляшок та металів на рівні домогосподарств або поблизу домогосподарств у системах здачі відходів; у деяких випадках також композитні матеріали або м'які чи інші пластики, картонні упаковки для рідких напоїв. Окремий збір паперу/картону та скла. Збір усіх легких упаковок планується розпочати з 2022 року. Наразі ОВВ вдалося зібрати 9,5 млн євро на збір, сортування та переробку відходів упаковки і, зрештою, переробити 56 млн тонн відходів упаковки.⁸

ІСПАНІЯ

Збір пластикової упаковки, металевої упаковки та композитних матеріалів у пунктах збору поблизу домогосподарств. Роздільний збір паперу/картону та скла. З 1998 року ОВВ вдалося переробити загалом 19,3 мільйона тонн упаковки та створити 42 600 робочих місць в Іспанії, з яких понад 9400 є прямими.⁹

НІДЕРЛАНДИ

Або роздільний збір пластику, металу та картонних упаковок для рідких напоїв (з 2015 року), або збір разом з матеріалами, придатними для повторного використання, через залишки відходів з подальшим сортуванням. Роздільний збір паперу/картону та скла.

Рисунок 3: Огляд типів упаковки, що збираються та переробляються системами РВВ

5) Розрахунок витрат і зборів для компаній, що беруть участь у системі РВВ

Витрати на систему РВВ залежать від кількох факторів.

До таких факторів належать тип системи збору, склад відходів, організаційні структури, договірні відносини, фінансові внески муніципалітетів, квоти на переробку, інфраструктура утилізації та утилізації, наявність систем повернення застави, а також розподіл витрат між різними фракціями матеріалів.

Усі ці фактори впливають на загальні витрати, які повинна покрити система РВВ. У таблиці 3 наведено кілька прикладів витрат, які компанія повинна сплатити за тонну відходів упаковки для різних фракцій матеріалів у відповідній країні, де вона реалізує упаковку на ринку. Однак ці витрати можна порівняти лише в обмеженій мірі.

ТАБЛИЦЯ 3: Витрати на участь у системі РВВ у 2018 році за тонну упаковкових відходів; * Непереробні пластики

обкладаються штрафом (збором) у розмірі 50 % порівняно з переробними пластмасами ** Додатково стягується додатковий одиничний коефіцієнт

Тип упаковки	Бельгія ¹⁰	Франція ¹¹	Нідерланди ¹²	Іспанія ¹³
Паперова упаковка	25,30	163,00	22	68
Скло	27,30	14,20	56	21,20
Картонні упаковки для напоїв	316,40	247,40	180	323
Пластикові пляшки	327,50	312,30	-	-
Всі (інші) пластики	316,10	312,30	640	472
Непереробні пластики	-	624,60	-	-

Оскільки в Німеччині існує дев'ять різних ОВВ для відходів упаковки, ОВВ не публікують збори за внески РВВ. Вони обговорюють їх індивідуально з компаніями-учасниками. За оцінками, збір за пластик становить близько 520 євро за тонну, а за картонні упаковки для напоїв – близько 450 євро за тонну в Німеччині.

Системи РВВ зазвичай передбачають певну модуляцію шляхом стягнення різних зборів за різні пакувальні матеріали, а іноді також за рівень переробності. Франція та Італія першими запровадили модуляцію своїх зборів залежно від ступеня переробності упаковки. Так, у Франції збір за пластикову упаковку подвоюється, якщо вона не підлягає переробці, а в Італії за упаковку, що не підлягає переробці, стягуються різні надбавки, що становлять до чверті від початкового збору.

Однак постійною проблемою залишається відсутність узгоджених на міжнародному рівні та обов'язкових критеріїв оцінки того, чи підлягає упаковка переробці. У Франції ступінь переробності оцінюється на основі розміру та складу упаковки. У Німеччині новий закон про упаковку вимагає від ОВВ створення стимулів, що сприяють використанню матеріалів та комбінацій матеріалів під час виробництва, які забезпечують максимально можливий вміст перероблених матеріалів з урахуванням традиційної практики сортування та переробки.

6) Збільшення переробки відходів упаковки за допомогою систем РВВ

Переробка відходів упаковки залежить від її конструкції та доступних технологій переробки. По-перше, упаковка повинна бути сконструйована таким чином, щоб її можна було переробити. Використані матеріали, а іноді й складні комбінації матеріалів, повинні бути придатними для замкнутого циклу переробки матеріалів з екологічної, соціальної та економічної точок зору. По-друге, упаковка є по-справжньому переробною лише за умови існування системи роздільного збору відходів упаковки, а також відповідної інфраструктури сортування та переробки.¹⁵ Змішаний збір твердих побутових відходів ускладнює переробку через забруднення органічними матеріалами та іншими речовинами, що не підлягають переробці (). Компанії, що виробляють товари широкого вжитку, впливають на дизайн переробної упаковки через свої закупівлі та сприяють розвитку інфраструктури збору, сортування та переробки відходів шляхом участі в системах РВВ.

Системи РВВ в Європейському Союзі сприяли збільшенню обсягів роздільного збору та переробки відходів упаковки. Наприклад, у Німеччині, як показано в таблиці 4, протягом перших 10 років після

введення в дію постанови про упаковку та створення ОБВ в 1990/1991 роках, рівень переробки швидко зріс. Також в інших європейських країнах протягом останніх двох десятиліть обсяги роздільного збору та переробки збільшилися. У таблиці 5 наведено кількість та показники переробки загальної кількості упаковки та пластикової упаковки в деяких європейських країнах за 2016 рік.

ТАБЛИЦЯ 4: Рівень переробки різних типів загальних відходів упаковки в Німеччині (Джерело: GVM)

Німеччина	1991	1995	2000
Пластмаси	11,7	37,1	52,7
Папір	56,0	81,5 %	89,6 %
Скло	56,1	77,0	83,7
Алюміній	17,7	56,6	75,7
Бляшанка	37,1	66,5	75,1

ТАБЛИЦЯ 5: Кількість та рівень переробки загальної упаковки та пластикової упаковки в європейських країнах за 2016 рік (Джерело: Евростат).¹⁷ * Норвегія не є членом Європейського Союзу. ** Переробка включає переробку матеріалів та енергетичну переробку, але не захоронення на звалищах.

	ЄС 28	Хорватія	Франція	Німеччина	Італія	Велика	Норвегія *
Утворення відходів упаковки (млн тонн)	86,7	0	12,7	18	12,7	11,5	0,8
Утворення відходів упаковки (кг на душу населення)	170	55	190	221	210	175 кг	152 кг
Рівень переробки упаковки (%)	67	54,7	66	70,7	66,9	64,7	57,2
Коефіцієнт утилізації упаковки (%) **	80,2 %	54,7	75,6	97,2	78	71,4	96,4 %
Утворення відходів пластикової упаковки (млн тонн)	16,3	0,05	2	3	2,2	2,3	0,2
Утворення відходів пластикової упаковки (кг на душу населення)	31,9 кг	13,1 кг	32,6 кг	37,6 кг	36,5 кг	34,5 кг	39,4 кг
Рівень переробки пластикової упаковки (%)	42,4	41,1	25,8	48,4	42,4	44,9	44,6
Коефіцієнт переробки пластикової упаковки (%) **	74,2	41,1	64,5	99,8	83,9	58,5	99,3

Однак необхідні подальші вдосконалення систем РВВ. У європейських країнах продовжує зростати обсяг утворення відходів упаковки, включаючи пластик. Тому необхідні додаткові зусилля для мінімізації утворення відходів, наприклад, шляхом використання багаторазової упаковки замість

одноразової. Крім того, системи РВВ ще не досягли достатнього успіху в просуванні дизайну упаковки, що підлягає переробці. Спалювання відходів є поширеною альтернативою переробці, оскільки дозволяє отримувати енергію з упаковки. Однак з точки зору дотримання ієрархії поводження з відходами, підвищення ефективності використання ресурсів та пом'якшення наслідків зміни клімату, переробка матеріалів упаковки є кращим варіантом.

Дизайн з урахуванням можливості переробки набирає обертів. У «Стратегії щодо пластику в циркулярній економіці» Європейської комісії від січня 2018 року викладено кілька підходів до того, як зробити всю упаковку до 2030 року багаторазовою або економічно придатною для переробки. Ці підходи включають створення стимулів для збільшення попиту на перероблений пластик, а також розробку рекомендацій щодо «екомодуляції» зборів, що сплачуються системам РВВ, як це нещодавно було запроваджено в Італії, Франції та Німеччині. Крім того, у травні 2018 року Європейська комісія запропонувала нову «Директиву про зменшення впливу певних пластикових виробів на навколишнє середовище». Вона включає пропозицію заборонити продаж певних одноразових пластикових виробів, таких як столові прибори, тарілки, соломинки, ватні палички, мішалки для напоїв та палички, прикріплені до повітряних кульок. Вона також пропонує встановити механізми РВВ для харчових контейнерів (наприклад, коробок для їжі на винос), пакетів та обгортки, контейнерів для напоїв, стаканчиків для напоїв, тютюнових виробів з фільтрами, вологих серветок, повітряних кульок та легких пластикових пакетів.

Перспективи

Наступним кроком вперед може стати створення законодавства та організацій відповідальності виробників у окремих країнах. Це вимагатиме спільних зусиль усіх зацікавлених сторін у ланцюжку створення вартості упаковки. Державна політика та законодавство можуть стимулювати створення систем РВВ для упаковки шляхом розробки правової бази, яка чітко визначає ролі та обов'язки та ідентифікує ті компанії, які зобов'язані сплачувати внески до ОВВ. Такі політичні зусилля могли б сприяти скоординованим діям зацікавлених сторін приватного сектору шляхом створення рівних умов та уникнення «безкоштовного проїзду» окремих компаній. Зусилля приватного сектору в галузі управління відходами упаковки могли б досягти вищого рівня ефективності завдяки скоординованим діям. Кілька транснаціональних компаній, що виробляють товари широкого вжитку, оголосили про добровільні цілі в галузі переробки відходів та беруть активну участь у добровільних ініціативах на національному та міжнародному рівнях.

Завдяки своїй діяльності в Європі вони також мають досвід роботи з системами РВВ та системами повернення застави, який можна використовувати для створення успішних систем у різних регіонах.